

עין משפט
נר מצוה

יז א ב מיי פ"א מהל' נחלות הלכה א סמך עשין לו טוש"ע ח"מ ס' רעו סעיף ג ד:
יח ג ד ה ו מיי פ"ג מהלכות פטעדרין הלכה ה ו סמך שס טור ש"ע ח"מ ס' רעג פ"א:

רבינו גרשום

יורש את בנה תנא בני אחיות יורשין אחות אמן:
קא בעי למאי הלכתא. קא תני ולא בנות אחיות וכי אם אין להם אחים אמאי לא ירית בנות:
אמר רב שטת לקדם קתני. כלומר מורפיה לא עיין בה דהא תנן (סג) כל הקודם לנחלה יוציא יריכו קודמין:
אורעה כל הפרשה כולה להיות דין.
פ"י בקונטרס לענין זה שצריך שלשה לחלוקת נחלה כמו דצין וקסה לפירושו דל"כ אמאי איירי בחלוקה אלא מיייר דבצר ששייך בו דין גמור ועוד דהוה ליה למימר חלוקת נחלות קא אמרת לא דין נחלות² אלא מפרי"א אורעה כל הפרשה מאורר. כל הפרשה כולה של נחלות להיות דין וכדרב יהודה כו' והאי קרא בסוף פרשת נחלות כתיב: שלשה שנכנסו לבקר את החולה ולא נכנסו לא על שם ערי צוואה ולא להיות דייןין כי אם לבקר:
רצו כותבין. נדחת צואת אותו שבי"מ שחילק נכסיו ליורשין:
רצו עושין דין. שאם נתן למי שלא היה ראוי לירש או שהניח להן אביהן יורשה ולא רצה אחד מהן לחלוק עם אחיו או לא נתן לבכור פני שנים כדון תורה ויכולין לעשות כדון וכופין אותו עד שיחלוק והדאיל דג' ניהוו עושין דין דג' ידען [דינן] ממונות:
ב' כותבין. ומקבלי עדות ניהוו ואין רשאין לדין דאין בית דין פחות מ' לא שנו.
דרצו כותבין רצו עושין דין:
אלא באם שנכנסו לבקרו

קיג:

יירש אותה מקיש בו'.
אע"ג דאינטריך כדלדמר לעיל הכא לא דריש אלא מו"ו כדפירש בקונטרס^א:
במקיש ירושה שניה **רראשונה**. פ"י בקונטרס ראשונה בן ובת דהך ירושה כתב צירופה צרישא ומה בההיא בן קודם לבת אף בשניה דהיינו אחין קודמין לאחות לירש צנכסי האח ואין נראה לר"י דמשמעו הכי דל"כ מירושה שניה לא שמעינ דבני אחות קודמין לבנות אחות אלא נראה לר"י לירושה ובת הגת היינו בן הבן ובת הבן בן הבת ובהם דהיקשא קאי אכל הכך דכתיבי צקרא והנך דרשינן להו לקמן (דף קטו).
מאין לו עיין עליו ומה שפירש נמי בקונטרס לאחות האב קודמין לבני אחי האב (ו) אגב מורפיה לא עיין בה דהא תנן (סג) כל הקודם לנחלה יוציא יריכו קודמין:
אורעה כל הפרשה כולה להיות דין.
פ"י בקונטרס לענין זה שצריך שלשה לחלוקת נחלה כמו דצין וקסה לפירושו דל"כ אמאי איירי בחלוקה אלא מיייר דבצר ששייך בו דין גמור ועוד דהוה ליה למימר חלוקת נחלות קא אמרת לא דין נחלות² אלא מפרי"א אורעה כל הפרשה

כולה להיות דין לענין שעל כרחם של צנים נעשים דיינים אותם העומדים שם בשעת צואה ועושין דין ולא מצי האי למימר איני רוצה לדון לפניהם אלא לפני צ"ד הגדול או לפני צ"ד חשוב שבעירי אלא על כרחו מקבל אותן כדיינין¹ ולא מייירי צמתנת שביצ מרע דהא לא הוו דבריו ככמוצין וכמסורין אלא מדרצנן¹ אלא מייירי כשנותן צקנין גמור צמתנת צריא מעכשיו אם ימות וקרי לה נחלה לפי שהיא כעין נחלה שאינו קונה אלא לאחר מיתה ולר' יוחנן בן צרוקה אחי שפיר אפילו בלא קנין דאמר צמתניתין [נקמן דף קז].
אם אמר על מי שראוי לירשו דבריו קיימין מן המורה וא"ת הא דאמר פרק אחד דיני ממונות (פטהדרין דף לד:) ור"מ דמקיש ריבים לנגעים מה נגעים ביום אף ריבים ביום האי ביום הנחילו מאי עביד ליה מיבעי לכתני רבה בר חנינא והשתא אי מייירי דבצר ששייך בו דין גמור הא שמעינן ליה מהיקשא דריבים לנגעים ואמאי אינטריך ביום הנחילו ולפירוש הרשב"ס אחי שפיר דאינטריך לחלוקה צעלמא ולא הייתי מוצריך ביום דומיא דחלוקת שותפות צעלמא ואומר ר"י דלפי' נמי אינטריך דס"ד כיון דמשונה משאר דינין שדנין צעל כרחו היא דדנין אפילו צלילה:
אבל

להיות דין וצריך ג' וציוס וילפינן נמי מייניהו לכל דיני ממונות להיות דנין תחלתן ביום הנחילו וציוס ג' **שנכנסו לבקר את החולה רצו כופצין** **כו'**. נראה צעניי דדוקא נקט שנכנסו לבקר הלכך רצו יעידו רצו יהיו דיינים אבל אם נכנסו להעיד שזימנוס לשם והציאוס לשמוע כדי להעיד הרי הם עדים ואין עד נעשה דיין דדמי לנכנסו צלילה דחשיב להו עדים לקמן [קיד:].
הואיל ומתחלה לא היו ראוין לדין דלילה לאוי' תחלת דין הוא וכ"ש הכא דאם בחר לשם עדות אין עד נעשה דיין ורואיה לדבר צפ"ק דמכות (דף ו:).
דקחשיב להו רצי יוסי התם עדים לפסול את השאר אם רצו עמיהן את המעשה והן פסולין לעדות וחשיב לה עדות שנמאל אחד מהן קרוב או פסול ותצטל עדות כולן ורצי פליג עליה ואמר מה יעשו שני אחין שראו בחדש שהרג את הנפש ואמרינן צנמ' [שס] דרצי נמי מודה דהוו להו עדים צראה צעלמא אם בחרו לראות כדי להעיד דלדמר רבא כי אמרינן הוה למיחיו אחיהו או לאסהודי אחיהו כלומר כשצאתם לראות את המעשה לאיזה דעת צאתם לראות או להעיד אי אמרי לאסהודי אחינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן צטיילה ואי אמרי למיחיו אחינן מה יעשו שני אחין כו' ואמר רב נחמן התם הלכה כרצי וקי"ל [כמוצות יג:].
הלכה כרב נחמן דיניי נמצינו למדין שהצא לראות מעשה כדי להעיד חשבינן ליה עד ואפילו לפסול כל חציריו לצטל עדותן אם הוא פסול וכל שכן היכא דוימונהו לצוא לראות צוואת שביצ מרע כדי להעיד דשזו אינו עושה דין.
והדתנן צראש השנה (דף כה:) ראוהו ג' והם בית דין יעמדו שנים ויושיצו מחצריהם אצל היחיד התם הוא שלא בחר מתחלה כדי לראותו על מנת להעיד דל"כ שוב אין היחיד יכול להיות דיין דאין עד נעשה דיין אלא כשראוהו ממיאל בלכתם בשוק או שהיו יושצין במקום אחד ומשם ראוהו וסיגי מוצאתי לדברי מתשובת רצינו שלמה זקני מ"כ שכתב בה כן (ב) ועוד מדרב יהודה שמעינן דאין צריך לומר אתם עדי שביצ מרע דלמר רב יהודה ג' שנכנסו לבקר את החולה רצו כותצין רצו עושין דין שנים כותצין ואין עושין דין ופירש רב חסדא לא אמרן אלא ביום אצל צלילה כותצין ואין עושין דין כיון דליילא לא חזי לדינא עדים הוא דשוניהו ואין עד נעשה דיין והאי ביום היכי דמי אי דלמר להו הוו עדים מי מצי למימר רצו עושין דין הא צדליא סהדי שוינהו אלא לאו דלא אמר להו הוו עלי עדים וקתני רצו כותצין:
רצו כופצין. את העדות כמו ששומעין מפי החולה היאך מנחיל נכסיו:
רצו עושין דין. דהא שלשה ניהוו ודנין ואומרים כך הדין שפלוגי יכול חלק זה ופולוגי חלק זה צדמיהן מכוונין צשוה וכותצין להם פסק דין שלא יוכלו עוד לערער זה על זה כלום ואע"ג דאין כאן אדם שמעיד צפניהם כלום הא פרכינן צר"ה [נה:] לא תהא שמיעה גדולה מראיה וכיון דהן רואין את החולה שמחלק נכסיו צפניהם הודלת צעל דין כמאה עדים דמי [צ"מ ג:] ולצורך מה יעידו עדים צפניהם.
והני מילי דאם רצו עושין דין דמשמע שאפילו החולה אינו יכול לחזור בו כגון מתנת שביצ מרע צמקאת ודאיכא קנין דמו לא מצי הדרי ציה דלדמרנן לקמן צפרק מי שמת (דף קגא:) אצל בלא קנין כיון דיכול לחזור אין עושין דין דמוכח לקמן [קיד:] שאין להן לדיינין לעשות דין דבצר שאפשר להצטל ואם דנו אין דיניהן דין דעדיין לא קנו עד שימות האב שמה אצל צלילה רצו עושין דין.
אם לא כתצו אצל אם כתצו שוב אין עושין דין שהרי הכניסו עצמם צבורת עדות ואין עד נעשה דיין:
לא שנו. הא דלס"י רצו עושין דין אלא שנכנסו לבקר את החולה ביום דכיון דשמעו מפי החולה הרי הועד צפניהן ולא תהא שמיעה גדולה מראיה ויכולין היו לעשות דין צבאותה שעה דיום הוא וכיון דנתרצו להיות דיינין דבצר כששמעו את העדות מפי החולה יכולין לדון היום או למחר כצית דין ששמעו עדות ואחר כך הולכין לצמיהן ונושאין ונותנין דבצר ופוסקין את הדין כפי מה שענייהם רואות אבל אם נכנסו לבקר את החולה צלילה שצבאותה שעה לא היו ראוין להיות דיינין ועדות שהועד צפניהם מפי החולה צלילה לא צפני צית דין הוא דצדהיא שעתא אינן יכולין להיות דיינין (ו) וההיא ראייה דידהו אינה כשמיעת צ"ד ששומעין עדות מפי עדים אלא הן עצמן עדים הם צמה ששומעין מפי החולה:

יש נוחלין פרק שמיני בבא בתרא

נמאי הלכסא. ממעט להו הא ודאי יורשות אחי אמן שהרי הצת יורשת אמה וצמקוס אמה עומדת לירש אחי אמה שהרי האשה יורשת את אחיה צמקוס שאין אח דלדקמן צסמוך דמקיש ירושה שניה לירושה ראשונה כו':
לקדם. שיקדמו הצנים לבנות לירש את

דודיהן דילפינן לקמן מירושה ראשונה דהבן קודם לבת:
ה"ג דפני רב שמואל כו' יורש אחסה. הכי נמי הוה מצי למינקט ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו דהיינו ירושה שניה אלא סיפא דכולהו נקט וכ"ש ירושה שניה ושלישית דסמיכי לירושה ראשונה.
ירושה ראשונה הכמוצה מחלה וקודמת לכל היורשין שהבן קודם לכל יורשין שצעולם:
מקיש. דכתיב [צמדבר כו:] ואם אין לו בת ואם אין לו אחים וכן כולם צו"ו מוסיקף על ענין ראשון:
אף ירושה שניה. והוא הדין לעשירית דבן קודם לבת דלחין קודמין לאחות לירש צנכסי האב והאחות קודמת לאחי האב של מת ואחי האב קודמין לאחות האב ואחות האב קודמת לבני אחי האב ובני אחי האב קודמין לבנות אחי האב אחיותיהן אבל אם יש שני אחי האב ולוה צנים ולוה צנות אלו יורשין חלק צצרינן והוה מצי למכתב

ואלו יורשות חלק צציהן וכן הלכה:
ציוס הנחילו. הוה מצי למכתב **בהנחילו: ציוס אסא מפיל נחלות**. לקמיה מפרש לה:
אי"ל אציי כו'. סבור היה דהאי מפיל נחלות כלומר מת ציוס מפילין הנחלות ליורשין שאם מת ציוס יירשו בניו נכסיו:
דלמא דין נחלות קאמרם. שאין דינן אותן אלא ציוס כשאר דיני ממונות דכתיב צבו [וימיה כה] צית דוד דינו לבקר משפט דהא כל שאר נחלות נמי מיקרו משפט דכתניא דכתיב צסוף פרשת נחלות והיתה לבני ישראל לחוקת משפט מדקרי להו משפט ש"מ כל שאר נחלות נמי ציוס ואי משום דכתיב [שמות יח] וצפטו את העם בכל עת הא אוקמיה רבא צכטהדרין צפרק אחד דיני ממונות (דף לד:) לגמר דין אצל תחלת דין ציוס דלהכי כתיב ציוס הנחילו והיינו דתנן [סג:ב:] דיני ממונות דנין ציוס וגומרינן אף צלילה:
דפניא כו'. כלומר דהכי נמי אשכחן צצרייתא אחרייתי דמשוי להו לכל נחלות דין דסד"א חילוק נחלות הרי הוא כחלוקת שותפינן צעלמא ולא חשיב דין קמ"ל ומיהו מרזייהו קראי צריכי ציוס הנחילו אינטריך לתחלת דין דציוס וחוקת משפט אנטריך לצריכי כל שאר נחלות דליהוו דין דהאי ציוס הנחילו לא איירי אלא צבן היורש אציו לחוד:
אורעה. לשון מקרה לשון ויקר מקרה (רות ג) כלומר נסמיתיה

אחא לאשמועינן רבה צר חנינא דצריך ג' לחלק נחלות כדון וציוס:
ג' **שנכנסו לבקר את החולה רצו כופצין כו'**. נראה צעניי דדוקא נקט שנכנסו לבקר הלכך רצו יעידו רצו יהיו דיינים אבל אם נכנסו להעיד שזימנוס לשם והציאוס לשמוע כדי להעיד הרי הם עדים ואין עד נעשה דיין דדמי לנכנסו צלילה דחשיב להו עדים לקמן [קיד:].
הואיל ומתחלה לא היו ראוין לדין דלילה לאוי' תחלת דין הוא וכ"ש הכא דאם בחר לשם עדות אין עד נעשה דיין ורואיה לדבר צפ"ק דמכות (דף ו:).
דקחשיב להו רצי יוסי התם עדים לפסול את השאר אם רצו עמיהן את המעשה והן פסולין לעדות וחשיב לה עדות שנמאל אחד מהן קרוב או פסול ותצטל עדות כולן ורצי פליג עליה ואמר מה יעשו שני אחין שראו בחדש שהרג את הנפש ואמרינן צנמ' [שס] דרצי נמי מודה דהוו להו עדים צראה צעלמא אם בחרו לראות כדי להעיד דלדמר רבא כי אמרינן הוה למיחיו אחיהו או לאסהודי אחיהו כלומר כשצאתם לראות את המעשה לאיזה דעת צאתם לראות או להעיד אי אמרי לאסהודי אחינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן צטיילה ואי אמרי למיחיו אחינן מה יעשו שני אחין כו' ואמר רב נחמן התם הלכה כרצי וקי"ל [כמוצות יג:].
הלכה כרב נחמן דיניי נמצינו למדין שהצא לראות מעשה כדי להעיד חשבינן ליה עד ואפילו לפסול כל חציריו לצטל עדותן אם הוא פסול וכל שכן היכא דוימונהו לצוא לראות צוואת שביצ מרע כדי להעיד דשזו אינו עושה דין.
והדתנן צראש השנה (דף כה:) ראוהו ג' והם בית דין יעמדו שנים ויושיצו מחצריהם אצל היחיד התם הוא שלא בחר מתחלה כדי לראותו על מנת להעיד דל"כ שוב אין היחיד יכול להיות דיין דאין עד נעשה דיין אלא כשראוהו ממיאל בלכתם בשוק או שהיו יושצין במקום אחד ומשם ראוהו וסיגי מוצאתי לדברי מתשובת רצינו שלמה זקני מ"כ שכתב בה כן (ב) ועוד מדרב יהודה שמעינן דאין צריך לומר אתם עדי שביצ מרע דלמר רב יהודה ג' שנכנסו לבקר את החולה רצו כותצין רצו עושין דין שנים כותצין ואין עושין דין ופירש רב חסדא לא אמרן אלא ביום אצל צלילה כותצין ואין עושין דין כיון דליילא לא חזי לדינא עדים הוא דשוניהו ואין עד נעשה דיין והאי ביום היכי דמי אי דלמר להו הוו עדים מי מצי למימר רצו עושין דין הא צדליא סהדי שוינהו אלא לאו דלא אמר להו הוו עלי עדים וקתני רצו כותצין:
רצו כופצין. את העדות כמו ששומעין מפי החולה היאך מנחיל נכסיו:
רצו עושין דין. דהא שלשה ניהוו ודנין ואומרים כך הדין שפלוגי יכול חלק זה ופולוגי חלק זה צדמיהן מכוונין צשוה וכותצין להם פסק דין שלא יוכלו עוד לערער זה על זה כלום ואע"ג דאין כאן אדם שמעיד צפניהם כלום הא פרכינן צר"ה [נה:] לא תהא שמיעה גדולה מראיה וכיון דהן רואין את החולה שמחלק נכסיו צפניהם הודלת צעל דין כמאה עדים דמי [צ"מ ג:] ולצורך מה יעידו עדים צפניהם.
והני מילי דאם רצו עושין דין דמשמע שאפילו החולה אינו יכול לחזור בו כגון מתנת שביצ מרע צמקאת ודאיכא קנין דמו לא מצי הדרי ציה דלדמרנן לקמן צפרק מי שמת (דף קגא:) אצל בלא קנין כיון דיכול לחזור אין עושין דין דמוכח לקמן [קיד:] שאין להן לדיינין לעשות דין דבצר שאפשר להצטל ואם דנו אין דיניהן דין דעדיין לא קנו עד שימות האב שמה אצל צלילה רצו עושין דין.
אם לא כתצו אצל אם כתצו שוב אין עושין דין שהרי הכניסו עצמם צבורת עדות ואין עד נעשה דיין:
לא שנו. הא דלס"י רצו עושין דין אלא שנכנסו לבקר את החולה ביום דכיון דשמעו מפי החולה הרי הועד צפניהן ולא תהא שמיעה גדולה מראיה ויכולין היו לעשות דין צבאותה שעה דיום הוא וכיון דנתרצו להיות דיינין דבצר כששמעו את העדות מפי החולה יכולין לדון היום או למחר כצית דין ששמעו עדות ואחר כך הולכין לצמיהן ונושאין ונותנין דבצר ופוסקין את הדין כפי מה שענייהם רואות אבל אם נכנסו לבקר את החולה צלילה שצבאותה שעה לא היו ראוין להיות דיינין ועדות שהועד צפניהם מפי החולה צלילה לא צפני צית דין הוא דצדהיא שעתא אינן יכולין להיות דיינין (ו) וההיא ראייה דידהו אינה כשמיעת צ"ד ששומעין עדות מפי עדים אלא הן עצמן עדים הם צמה ששומעין מפי החולה:

אפילו

מסורת הש"ס

א) [נקמן קטו, א:] (ס) ונקמדינן לה:
ב) שס פ"ט, ד) צס"א טספ"ג זמן, (ס) [דלמח: רש"י],

תורה אור השלם

1 ותיקא ביום הנחילו את בניו את אשר יתיק לו לא ויכל לבבר את בן דאחובה על פני בן השנאה הבבר:
דברים כז טז
2 ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשארו הקרב אליו ממשפחתו יורש אותה ותיקא לבני ישראל לחוקת משפט כאשר צוה י' את משה:
במדבר כז יא

הגהות הב"ח

א) רשב"ם ד"ה ג' שנכנסו וכו' שכתב בה כן מדבר ויהיה כ"ל וציתת ועוד נמחק:
ב) ד"ה לא שנו וכו' אינן יכולין להיות ייינין דלא מציינו למימר לא תהא שמינה גדולה מראיה וההיא ראייה דידהו אינה:
ג) תוס' ד"ה מקש וכו' לבני אחי האב אף באן אגב מורפיה:

מוסף רש"י

ואי אתה מפיל נחלות צלילה. מפרש לה ואולי [פטהדרין דז:] דלמא דין נחלות קאמרו. דציוס הוה צוואת מת דין פסוק ואין צריך עוד לדיינין וצלילה לא הוי דין פסוק וצריך דיינין ולאו ששמש צוואת המת יעידו צפניהם (שסו).
לחוקת משפט. צפרשת נחלות דלש כי ימות וכו' כתיבא (שסו).
אורעה. נסמיתיה, להיות דין. דששעית הפלת נחלות דין קצוב הוא בשעת המיתה, הכל כמו שאמר המת ואין הדבר צריך דיינין אלא כל אחד מיוצרי יחזקושו שמשו אצוואת צטלו (שסו).
רצו כותבין. צלשון עדות והיורקים יצאו לצ"ד וצ"ד יעשו כפי אצוואת (שסו).
רצו עושין דין. השומעין רשאין ושלטינן להיות מחזיקין כל אחד בשלו, הכל כמו ששמעו (שסו).
שנים כותבין ואין עושין דין. דמתחילתו לא נראה להיות לדיינין (שסו).

מוסף תוספות

א. ואם אין לו בת ואם אין אחים ולמד תחתון מעלין, ונקט וירש אותה שהיה סוף הענין. יטע"ב.
ב. ועוד אם שרין ואין חילוק ממון ביניהם למה צריכים שלשה, ואם יש חילוק ממון ביניהם, פשיטא מ"ש משאר דיני ממונות. שיעמ"ק כסם מוס' הלא"ה. ג. אע"פ שנכנסו לבקר את החולה מעצבם, ואין שם הוכחה כלל שעשאן החולה דיינין על הצוואה. רבינו יוסה.
ד. ומדאורייתא יכובים הבנים לומר אין אנו רוצים לקיים דבריו. שיעמ"ק כסם מוס' הלא"ה.